

Janusz Odrowąż-Pieniążek

Sprawozdanie z podróży naukowej do Paryża (luty 1958 r. - wrzesień 1959 r.) oraz do Włoch (czerwiec 1959 r.).

Biuletyn Polonistyczny 2/6, 8-11

1959

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Obeonie w opracowaniu są wycinki zgromadzone w archiwum przedwojennego Towarzystwa Literatów i Dziennikarzy, ofiarowane Bibliotece IBL przed kilku latami. Przedstawiają one dużą wartość przede wszystkim w odniesieniu do autorów drugorzędnych.

[Janina Rosnowska]

SPRAWOZDANIE Z PODRÓŻY NAUKOWEJ DO PARYŻA (LUTY 1958 r. -
WRZESIEŃ 1959 r.) ORAZ DO WŁOCH (CZERWIEC 1959 r.)

Celem wyjazdu było zorientowanie się w problematyce korespondencji skierowanej do Mickiewicza (znajdującej się głównie w Muzeum Mickiewicza przy Bibliotece Polskiej w Paryżu) w związku z zamiarem przygotowania edycji tych listów. Możliwość rozpoczęcia tych prac zawdzięczam w pierwszym okresie pomocy prof. Juliana Krzyżanowskiego, a później - Comité Universitaire Français de Cooperation Culturelle avec la Pologne oraz Centre Polonais de Recherches Scientifiques. Pierwsza instytucja umożliwiła mi dwukrotne otrzymanie zasiłku od Wydziału Kulturalnego francuskiego Ministerstwa Spraw Zagranicznych, druga zaś ułatwiła mi kontynuowanie i dokończenie pracy powierzając mi prace zleczone dla "Biuletynu" Centre, redagowanego przez prof. St. Wędkiewicza.

Korespondencja skierowana do Mickiewicza nie była do tej pory systematycznie opracowana. Najwięcej tekstów ogłosił Władysław Mickiewicz, przede wszystkim w t. III i IV "Korespondencji Adama Mickiewicza" (Paryż 1876), w tomie "Współudział Adama Mickiewicza w sprawie Towiańskiego" (Paryż 1877, ogłoszone są tu listy Towiańskiego), w pracy "Legion Mickiewicza" (Kraków 1925) oraz w "Żywocie Adama Mickiewicza". Poza tymi wydaniem listy skierowane do Mickiewicza publikowane były sporadycznie, często we fragmentach, znaczna ich część nie była nigdy drukowana. Zresztą teksty publikowane pozostawiają - jak stwierdziłem porównując je z autografami - bardzo wiele do życzenia. Władysław Mickiewicz, jak wiadomo, drukował listy bardzo nieporządnie, niedokładnie, systematycznie opuszczając rzeczy, które były mu niewygodne. Jako drobny przykład niech posłuży list Stefana Garczyńskiego do Mickiewicza z 7 grudnia 1832 r. "Oprócz papierów moich posyłam Ci lornetkę z łańcuszkiem, prezent od pani Ł." Chodzi oczywiście o Łubieńską. Wł. Mickiewicz drukuje tylko: "... posyłam Ci lornetkę z łańcuszkiem", opuszczając wiadomość

o ofiarodawczyni. Jest to tylko ilustracja metody, opuszczenia są często bardziej znaczne. Krytyczne wydanie zarówno tych listów, jak i poważnej liczby listów nie drukowanych jest więc rzeczą pierwszej wagi.

Listy zebrane w Muzeum Mickiewicza w Paryżu nie wyczerpują zapewne bez reszty korespondencji domickiewiczowskiej, uzupełnień należy szukać w innych archiwach, także na terenie Polski, niemniej jednak zbiór niemalże 1200 listów, przechowywanych w Paryżu, jest zasadniczym jej zrębem. Prócz listów pozostałych w archiwum poety Wł. Mickiewicz zebrał tu również listy odnalezione w innych zespołach rękopiśmiennych Biblioteki Polskiej. Pracę tę prowadzono także po jego śmierci, w ostatnich latach zbiór korespondencji do Mickiewicza powiększył się znów o kilka pozycji.

Pierwszą próbę spisania listów dał Adam Lewak w swym "Katalogu rękopisów Muzeum Mickiewicza w Paryżu" (Kraków 1931), było to jednak tylko wyliczenie i to nie pozbawione usterek (np. podawanie kopii jako odrębnych listów, mylenie adresatów itp.), są również nowe znaleziska, które spis ów w pewnym stopniu zdezaktualizowały.

Prace wstępne nad przygotowaniem edycji wymagały sporządzenia rejestru z opisem precyzyjnym, uwzględniającym wszystkie elementy mogące przyjsć z pomocą ustaleniu chronologii listów, ich proveniencji, historii itp. Kierowałem się tu wskazówkami udzielonymi mi przez prof. Pignonia. Przyjąłem więc metodę notowania elementów następujących: 1. Miejsce i data listu, 2. Incipit, pozwalający zorientować się w charakterze korespondencji, obejmujący więc zazwyczaj kilka linijek, 3. Objętość listu (ilość kart i ilość zapisanych stron), 4. Wymiary, gatunek papieru (znak wodny, prążkowanie, wytłoczenie i nadruki, kolor), 5. Adres i jego miejsce, pieczęcie pocztowe (nb. w kilku wypadkach jedynie kształt pieczęci i kolor tuszu pozwolił ustalić w przybliżeniu datę listów, które Wł. Mickiewicz wydrukował pod datami mylnymi), 6. Uszkodzenia i ich opis, 7. Napisy ręką obcą (w kilku wypadkach ręką adresata), 8. Koperty, jeśli są zachowane.

Notowałem również dane bibliograficzne, jeśli list był publikowany w całości lub fragmencie, starając się również zwracać uwagę na odstępstwa od autografu.

Listy przechowywane są w specjalnych teozkach (zazwyczaj jedna teczka obejmuje zespół listów pisanych jedną ręką); przepisywałem również napisy na tych teozkach, poczynione zazwyczaj przez Wł. Mickiewicza, w wielu wypadkach zawierają one informacje dotyczące osoby autora.

Licząc się z trudnościami w otrzymaniu fotokopii, starałem się również notować pokrótce treść ważniejszych listów dotąd nie drukowanych.

Zakończywszy pracę nad rejestrem, przejrzałem szereg zespołów rękopiśmiennych zarówno w Muzeum Mickiewicza, jak i Bibliotece Polskiej natrafiając na kilka pozycji, które rejestr mój uzupełniają. Tak np. w papierach Władysława Łaskowicza natrafiłem na kopię nieznanego listu Ignacego Domeyki do Mickiewicza z Coquimbo z 27 października 1845 r.; jest to niewątpliwie najostrzejszy w tonie list Domeyki do Mickiewicza, atakujący Towiańskiego i towianizm.

W zespole listów skierowanych do Celiny Mickiewiczowej znalazłem niepublikowany dotąd list George Sand, adresowany do Adama i Celiny Mickiewiczów (zaproszenie do złożenia wizyty). Prócz innych przyczynków mickiewiczowskich przepisałem interesującą depezę szyfrowaną Legacji Polskiej w Paryżu do Ministerstwa Spraw Zagranicznych w Warszawie z 1.VII.1831 r. o porycie Mickiewicza w Paryżu itp.

Jednocześnie z pracami nad listami do Mickiewicza przejrzałem systematycznie złożone w Bibliotece Polskiej archiwum Juliana Ursyna Niemcewicza, przygotowując dla numeru niemcewiczowskiego "Bulletin du Centre Polonais de Recherches Scientifiques" artykuł pt. "Rękopisy i pamiątki po Julianie Ursynie Niemcewiczu w Bibliotece Polskiej i Muzeum Mickiewicza w Paryżu", (który ukaże się w jęz. francuskim). Zwracam tu szczególną uwagę na romanica kryjące się w archiwum: Niemcewicz jest autorem szeregu artykułów pisanych po francusku, wierszyka, fragmentu dramatu o Kongresie Wiedeńskim oraz obszernej korespondencji.

Przeglądając "silva rerum", zeszyty z wierszami i inne zapiski Niemcewicza zebrałem materiał do artykułu o niepublikowanych polskich utworach wierszowanych Niemcewicza, których jest w sumie - większych i mniejszych - około pięćdziesięciu (sporządziłem dokładnie ich odpisy). Porównanie zaś szeregu drukowanych utworów z autografami pozwala np. wyjaśnić, dlacze-

go publikowane były w okrojonej wersji (tak np. Chrzanowski ogłaszając dwukrotnie satyrę "Bał maskowy" wyrzucił z niej akcenty antyklerykalne). Wartość tych wierszy jest różna, znaleźć wśród nich można jednak również rzeczy poetycko interesujące (np. "Ułomek z Apokalipsy"). Duża ilość satyr skierowanych przeciw kapitalizmowi będzie jeszcze jednym ważkim przyoznaczeniem do charakterystyki ostatnich lat życia autora "Pamiętników czasów moich" (papiery paryskie pochodzą przede wszystkim z okresu 1830-1841).

Prócz tego w Bibliotece Polskiej w Paryżu zebrałem szereg materiałów dotyczących interesującego mnie problemu literatów - Sybiraków po 1831 r., korzystając głównie ze złożonego tu archiwum Adolfa Januszkiewicza, gdzie znajduje się całość jego korespondencji i pamiętników syberyjskich. Odnalazłem wreszcie dwa interesujące listy Gustawa Zielińskiego z relacjami o Syberii, pisane do Eustachego Januszkiewicza.

W czerwcu 1959 r. odbyłem podróż do Włoch, gdzie zwiedziłem ośrodki polonistyczne w Rzymie i Turynie. Próba dotarcia do archiwum Braci Zmartwychwstańców w Rzymie nie przyniosła rezultatu, natomiast, korzystając z uprzejmości prof. Mariny Bersano-Beghey, która udostępniła mi będące jej własnością "Archiwum Sprawy Towiańskiego", przejrzałem jego całość próbując sporządzić rejestr dokumentów tam zebranych (poloniców) z myślą o opublikowaniu szkicu informacyjnego o charakterze tych zbiorów.

Janusz Odrowąż-Pieniążek
asystent Instytutu Badań Literackich PAN

SPRAWOZDANIE Z PODRÓŻY NAUKOWEJ DO PARYŻA
(listopad 1958 r. - czerwiec 1959 r.)

Korzystając ze stypendium rządu francuskiego pracowałam w Paryżu w okresie listopad 1958 r. do czerwca 1959 r. nad zbieraniem materiałów do 4 tomu "Kroniki życia i twórczości Adama Mickiewicza" (marzec 1832 - czerwiec 1834).

Poszukiwania moje szły w dwóch kierunkach: zbiorów rękopiśmiennych (przede wszystkim w Muzeum Mickiewicza i Bibliotece Polskiej w Paryżu, gdyż materiały dotyczące się Mickiewicza a znajdujące się w innych bibliotekach paryskich, jak np. Biblioteka Arsenau, odnoszą się do późniejszych lat życia poety)